

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

«Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття!»

Методичні рекомендації
до проведення Першого уроку у старшій школі
у 2013-2014 навчальному році

ЧЕРКАСИ
ЧОПОПІ ЧОР

2013

ББК 74.200
М 70

Рекомендовано до друку Вченою Радою Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради. Протокол № 2 від 30 травня 2013 року

Автор-укладач:

Степанова Н.М., методист лабораторії суспільно-гуманітарних дисциплін Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, кандидат філософських наук

М 70 «Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття!»: Методичні рекомендації щодо проведення Дня Знань і Першого уроку у старшій школі в 2013/14 навчальному році /[уклад. Наталія Степанова]. – Черкаси: Видавництво Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, 2013. – 24 с.

У збірнику вміщено методичні рекомендації, орієнтовний план уроку та дидактичні матеріали на допомогу педагогічним працівникам навчальних закладів для проведення Дня знань і Першого уроку в новому 2013/14 навчальному році та подальшої роботи у напрямку формування духовно багатой і всебічно розвиненої особистості.

Розроблені рекомендації адресовані керівникам навчальних закладів, заступникам з виховної роботи, класним керівникам, учителям-предметникам, усім, хто зацікавлений у духовно-патріотичному розвитку підростаючого покоління.

© Н.М. Степанова
© ЧОПОПП

ЗМІСТ

Методичні рекомендації до проведення Першого уроку – 2013	4
Орієнтовні матеріали для підготовки Першого уроку у 2013/14 навчальному році	7
Дидактичні матеріали	
Афоризми Тараса Григоровича Шевченка	21
Відомі діячі про Шевченка	22
Поети про Черкащину	26
Рекомендована література	29

*Благословен той день і час. Коли прослалась килимами
Земля, яку сходить Тарас малими, босими ногами,
Земля, яку скропив Тарас дрібними росами-сльозами.*
М. Рильський

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПЕРШОГО УРОКУ – 2013

Новий навчальний рік, який за традицією починається 1 вересня, в освітніх закладах області буде ознаменований урочистостями, присвяченими Дню знань. За ініціативи Департаменту освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації Перший урок у школах області проходитиме за єдиною темою **«Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття!»** Адже всі країни готуються до відзначення у 2014 році важливих подій в історії Черкащини – ювілею області – 60-річчя та 200-річчя від дня народження Великого Генія – Тараса Григоровича Шевченка.

Черкащина – душа української землі – подарувала світові цілу плеяду «велетнів духу», серед яких відомі науковці, композитори і художники, мислителі і письменники, полководці і державні діячі, спортсмени, співаки, театральні діячі. Але серед сотень найвідоміших українців, наших земляків, чільне місце, безперечно, належить Тарасові Шевченку – першорядному генієві українського народу. Вже друге століття поспіль людство не перестав вражати геніальність Кобзаря, його багатогранна унікальна спадщина. Суть цієї феноменальності спробував розкрити сучасний український письменник В.Базилевський: «Шевченко – явище унікальне... Просторо в цьому імені. В ньому вся історія наша, все буття, ява й найпотаємніші сни. Нас просто не існує без нього. Уявити себе без Шевченка – все одно, що без неба над головою. Він вершина парості родового дерева, виразник і хранитель народного духу».

Враховуючи різноманітні фактори психічного розвитку старшокласників, серед яких перші позиції належать інтенсивному становленню молоді особистості та розвитку мислення, важливо у цьому віці учням показувати яскраві приклади, сповнені патріотизму, любові до рідного краю, переживань за долю співвітчизників, із життя національних героїв. Таким чином, життєтворчість Тараса Григоровича Шевченка є зразковою.

Сучасній молоді, яка стоїть на шляху морального вибору, формування рис характеру, становлення світогляду дуже важливо допомогти у виробленні стратегії життя, визначенні життєвих планів, формуванні вміння творити власну долю, активно, відповідально та ефективно реалізувати громадянські права й обов'язки. Тому **метою проведення Першого уроку є:** розуміння феномену Великого Кобзаря; виховання любові до рідного краю; пробудження національної самосвідомості; формування і розвиток почуття гордості за свій народ, край, Батьківщину; узагальнення знань історії, культури свого народу, його традицій, звичаїв і обрядів; готовності здобувати якісну освіту і розумними справами збагачувати рідну землю.

Під час підготовки до проведення Першого уроку рекомендуємо кожному педагогу пам'ятати одну з пріоритетних вихідних позицій, визначених у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки: «Система освіти має забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя у постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі».

Все починається в житті з малого... Патріотичне, громадянське виховання дитини розпочинається в сім'ї, родині, із перших сходинок пізнання світу у дитячому садочку і продовжується все життя. І тому вже на Першому уроці лейтмотивом можуть звучати слова Кобзаря із вірша «І Архімед, і Галілей...»:

*І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі.*

Адже коли всі справи творять у мирі та любові, взаєморозумінні і підтримці – то буде щастя і добробут. І тому із першого уроку навчальний рік має розпочатися променем любові, підтримки, розуміння і поваги, як заповідав Великий Кобзар.

У процесі підготовки Першого уроку необхідно детально продумати його зміст, форму, етапи, можливість залучення видатних людей краю, представників інтелігенції, батьківську громадськість, а ще – можливості краєзнавчих музеїв, шкільних бібліотек тощо.

Серед форм проведення Першого уроку ми пропонуємо такі:

- ⓐ усний журнал-естафета;
- ⓐ літературно-краєзнавча подорож;
- ⓐ турнір знавців рідного краю;
- ⓐ бесіда-екскурсія;
- ⓐ тематична вікторина;
- ⓐ календар (історичний, літературно-художній);
- ⓐ віртуальна екскурсія;
- ⓐ тематичний альбом;
- ⓐ літературно-художні композиції та ін.

У класних кімнатах, шкільних бібліотеках доцільно оформити стенди, інформаційні куточки, організувати виставки, огляди літератури – відповідно до теми Першого уроку.

Ми переконані, що належний рівень підготовки і проведення Дня Знань і Першого уроку у 2013/14 навчальному році сприятиме формуванню патріотичних почуттів юних громадян, мобілізації сучасних освітніх ресурсів у справі засвоєння школярами істинних життєвих цінностей: духовно-моральних, гуманістичних, культурних, громадянських.

Наталя Степанова,
методист Черкаського ОІПОПП

Коли б не Він, той люди б нас не знали.

Коли б не Він, про нас не чув би світ...

О. Кобець

ОРІЄНТОВНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ПЕРШОГО УРОКУ У 2013/14 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Мета уроку:

- ✍ поглибити знання учнів про особистість Тараса Шевченка та його роль в історії;
- ✍ розкрити образ митця як людини могутньої волі та незламного духу;
- ✍ формувати громадянськість, почуття національної самосвідомості школярів, толерантність, власний погляд на окреслену проблему;
- ✍ виховувати любов до рідної землі й повагу до її історії;
- ✍ осмислити роль своєї національної спільності серед інших спільностей, місце національної культури серед інших культур.

Основні навички: після уроку учні зможуть:

- 🕒 показати велич постаті Тараса Шевченка;
- 🕒 оцінити його діяльність з позицій захисту інтересів українського народу;
- 🕒 розвинути вміння аналізувати події і факти, співставляти їх, визначати їхні причини та наслідки;
- 🕒 набути навичок участі у дискусії, визначенні та аргументуванні своєї позиції, аналізі історичної ситуації.

Обладнання до уроку:

- портрет Т. Г. Шевченка, вишитий рушник, букет із колосся та калини;
- «Кобзар» та виставка творів художньої літератури про життя і творчість Т. Шевченка;
- кольоровий папір, нитки, маркери, ножниці.

У вступі

Достатньо велика за обсягом спадщина Тараса Григоровича Шевченка заслужено посідає одне з почесних місць на «українському Парнасі». Протягом вже багатьох десятиліть читачі захоплюються його поетичним талантом, вмлістю у використанні чудових скарбів народної української мови, поціновувачі живопису – майстерністю його пензля, а «Кобзар» став настільною книгою у кожному українському домі. І разом з тим – безнастанно дивуються з різючих контрастів у творчості майстра, в його біографії – переплетінню талану і випробувань.

Справді, як поет Тарас Шевченко починає виступати в різноманітних, здавалося б, майже взаємно виключаючих поетичних жанрах, немовби в різних стильових манерах. Його «живописне слово» стрімко переходить до численних новаторських спроб – воно будить націю від летаргічного сну, в який загнала її «мачуха люта», адже його поезії мають виразну, різко підкреслену суспільно-прогресивну спрямованість.

Генії належать людству. Та все ж таки кожен із них насамперед є син свого народу, син землі, яка його народила, дала силу й снагу для високого польоту.

Земля Черкащини – рідний край Шевченка – давши світові генія, бережно прийняла його прах у своє материнське лоно. Народжений у мальовничому куточку Звенигородщини через неповних 50-т років поет похований над Дніпром, не високій горі, які у народі називають Тарасовою, як він сам і заповідав.

Хто хоче зрозуміти поета, писав великий Гете, той повинен йти на його Батьківщину. Стосовно до Шевченка ці крилаті слова набувають особливої значущості. Адже у світовій практиці не так вже й багато діячів, які так кровно зв'язані із своєю землею, як Кобзар.

Питання для обговорення:

як ви вважаєте: звідки черпав наснагу Шевченко?

чи можна, на вашу думку, роз'єднати Шевченка і Черкащину? Свою відповідь обґрунтуйте.

Створення сенкана:

1-й рядок – іменник – *Черкащина*

2-й рядок – прикметник – *мальовнича, велична*

3-й рядок – активність, дія – *дала життя, виплекала, надихнула*

4-й рядок – фраза, яка виявляє ставлення до теми – *земля Великого Тараса, колиска козацького духу, серце України*

5-й рядок – асоціація до теми – *рідний край*

Методичний коментар:

сенкан – п'ятирядковий вірш – східний стиль написання віршів, проте освоїти його зовсім не складно.

Сенкан допомагає узагальнити інформацію, схоплювати складні ідеї та формулювати їх декількома словами. Як правило, на його написання багато часу не потрібно, його пишуть всього кілька хвилин.

Дійсно, Великий Кобзар був дуже тісно пов'язаний із своєю землею. На підтвердження цих слів є витяг із листа, написаний поетом до чернігівського губернатора Гесе: *«Мені здається, що якби моя Батьківщина була найбільшньою на землі, то й тоді вона б здавалася б кращою за Швейцарію і всі Італії. Ті, які бачили хоч раз нашу Батьківщину, кажуть, що бажали б жити і померти на її пречудових полях, що ж говорити нам, її дітям. Треба любити і пишатись своєю прекрасною матір'ю».*

Питання для обговорення:

як би ви пояснили вислів «справжня любов до Батьківщини – це....»

На допомогу учителю!

Справжня любов до Батьківщини – це не лише знання її історії, географії, мистецтва, вікових традицій і, безумовно, мови. Словами української поетеси Галини Чернінь це звучить так:

*На світі стільки різних мов,
Як квітів у гаю,
А рідна мова – то любов,
Отож люби свою!
Люби її, бо твій народ
За неї зводить бій
Крізь барикади перешкод –
За свій державний стрій.
І ти, мій, друже, поможи,
Учися і читай –
І всім знайомим розкажи
Про наш чудовий край.
Якщо забув, то знов навчись
Прекрасних рідних слів,
Щоб відродились, як колись,
І Київ наш, і Львів.*

Вона, живучи довгі роки далеко від рідної землі, зуміла зберегти як найвищу цінність – любов до рідного слова.

Людині притаманно мріяти. Якщо вона далеко від рідної домівки – вона мріє повернутися до батьківського дому, щось не ладиться у житті – мріє про краще майбутнє. Мрія не дає спокою у житті, не дозволяє стояти на місці, кличе вперед...

Так і Кобзар, страждаючи все життя сам, болоче відчуваючи страждання свого народу, він мріяв спочатку про звільнення із кріпацтва, з часом про кар'єру художника, у засланні – про рідну неньку-Україну, а взагалі – про світле і радісне її майбутнє.

*Неоднаково було йому:
Як Україну злії люди
Присплять, лукаві, і в огні
Її окраденою збудять...*

«Мені однаково...»

Тому і проклинав поет «отих царів, катів людських», панів різних гатунків, усіх, хто несе горе народові, і кликав «громадою обух сталить та добре вигострить сокиру, та й заходиться вже будить хиренну волю». Повинні порватися кайдани, повинна правда прийти на землю:

*...бо сонце стане
І оскверненну землю спалить.
«О люди! Люди небораки!»*

Вірив Тарас у невмирущий дух народу, знав, що не можна знищити його, як не міг Зевс примусити скоритися Прометея. Без волі немає щастя – вважав Шевченко:

*...де нема святої волі,
Добра не буде там ніколи.
«Царі»*

Тому так зворушливо змальовує він мрію-сон нещасної кріпачки, якій уявляється, що її син:

*І уродливий, і багатий,
Уже засватаний, жонатий...
На вольній, бачиться, бо й сам
Уже не панський, а на волі;
І на своїм веселім полі...
«Сон»*

Тому і славить геніальний поет українського народу синів Кавказу, що відстоюють свою незалежність:

*Борітеся – поборете!
Вам Бог помагає.
За вас правда, за вас слава
І воля святая.
«Кавказ»*

І мріє Кобзар про часи, коли «розкуються незабаром заковані люди» («І мертвим, і живим...»), коли не зостанеться «і сліду панського на Україні» («І виріс я на чужині»). Тоді «у селах, у веселих і люди веселі» житимуть, тоді «спочинуть невольничі утомлені руки і коліна одпочинуть, кайданами куті» («Ісаїя. Глава 35»).

*І забудеться срамотна
Давня година.*

*І оживе давня слава,
Слава України.*

«І мертвим, і живим...»

Вільний народ оживить природу, оживить свою душу, шануватиме своїх героїв, свою історію, свою правду. Так чи інакше, але не слід чекати, поки «німець» нашу історію нам розкаже. І свою солов'їну мову народ піднесе над світом як прапор свого духовного багатства, бо неприродно ж, коли:

*... усі мови слов'янського люду –
Всі знаєте. А своїї
Дастьбі... Колись будем
І по-своєму глаголать...*

«І мертвим, і живим...»

Зазнаючи горя і болю, зазнаючи гноблення з боку російського царизму, наш великий Кобзар часом проклинав москалів і польську шляхту, але мріяв про дружбу великих народів. Він писав:

*... Ляше, друже-брате!
подай же руку козакові
І серце чистеє подай!
І знову іменем Христовим
Возобновим наш тихий рай...*

«Ще як були ми козаками...»

Він мріяв про сім'ю вольну, нову, де:

*...буде син і буде мати,
і будуть люде на землі,
де простеляться шляхи вільні і широкі:
...І пустиню опанують
Веселії села.*

«Ісаїя. Глава 35»

Мав Тарас і особисті мрії. Хотілося йому з милою дружиною у маленькій хатині над Дніпром дожити віку:

*Я тільки хаточку в тім раї
Благав і досі ще благаю,
Щоб хоч умерти на Дніпрі,
Хоч на маленькій горі...*

«Не молилася за мене»

Не збулася ця мрія Шевченкова. Та збулася інша: з любов'ю і шаною згадує вільна Україна «незлим тихим словом» свого сина. Немає неволі в Україні, у повний голос звучить її мова. Горді її сини пишаються своїм героїчним минулим і намагаються впевнено дивитися в майбутнє. Але по переду ще ой як багато роботи

*Роботящим умам,
Роботящим рукам
Перелогі орать,
Думать, сіять, не ждять
І посіяне жать
Роботящим рукам.*

«Молитва»

Коллективна творча справа

Учням пропонується подумати над своїми мріями і записати їх на невеличких паперових метеликах (кольоровий папір, ножиці, нитки заготовлені заздалегідь). Кожна дитина має прикріпити свій метелик чи на ватман чи за ниточку до соснови.

За бажанням можна мрії озвичити.

Метелик – символ душі у давніх греків. У багатьох релігіях символізує здатність перевтілюватися у красу, радість і пропагує безтурботне життя.

Олександр Антонович Захаренко єдиний вітчизняний педагог, який переконував, що мрія – це одна із найважливіших цінностей у житті людини.

Методичний коментар:

1. Робота має бути колективною, так, щоб кожний учень класу долучився до творчої справи.
2. Набір для «мрій» має бути кольоровим, головна мета – кожна дитина має право на висловлювання і на власну мрію.
3. Дуже добре було б, щоб до справи долучилися не тільки учні, а й батьки, учитель, адже Перше вересня має статус родинного свята.
4. За основу можна використати картон і потім розмістити колективну роботу у класному куточку, прикріпивши її до стелі.
5. Після роботи важливо, щоб учні прокоментували свій вибір і зрозуміли, що мрії мають жити щоб здійснюватися.

Пам'ятайте: справу творчістю не зіпсуєш!

На допомогу учителю!

Шевченко – фундатор української літературної мови

Для геніїв не існує дати смерті... Онук гайдамаки, кріпацький син став основоположником нової української літератури і літературної мови України. Він заклав ту її структуру, яка зберіглася донині, як основа сучасної української мови. Склад словника і граматичний лад (у тому числі синтаксис) стали нормою і зразком для письменників, театральних діячів і навіть преси. Це була жива народна мова, що ґрунтувалася на полтавсько-київському діалекті, збагачена й іншомовними, з російськими включно, висловами, наразі коли потребувалася передача філософських або політичних понять. Можна згадати і про слова, створені самим Шевченком, які органічно ввійшли у сучасну лексику, наприклад, «передмова» (уперше використано у поемі «Гайдамаки»).

У довідниках зі світової літератури існує навіть окреме визначення – «шевченківський вірш», тобто деякі стилістичні особливості творчості Тараса Григоровича стали знахідкою не лише для вітчизняних митців, а й поетів інших літератур. Це поняття узагальнює метро-ритмічні форми організації вірша на основі народно-пісенної лірики, причому виразність досягається через переходи від одного метру до іншого. Більше того, використання різних віршованих форм усередині однієї композиції, вперше введене Шевченком, стало основою поетичної техніки літератури ХХ сторіччя.

Шевченко мислитель

Шевченко творив у час, коли в Європі домінували ідеї Просвітництва, уявлення про єдність людської цивілізації, в якій етнічні і релігійні відмінності не мають значення порівняно з загальнолюдськими цінностями. Віра, на думку філософів, була потрібна лише для обґрунтування моралі.

Все життя він шукав відповідь на питання, яке вперше поставив у «Давидових псалмах»: «Хто ж пошле нам спасеніє, верне добру волю?». Тоді ж він знайшов відповідь: «Обніміться, брати мої, молю вас, благаю». І підтвердив її в кінці життєвого шляху. Дорогу до добра знайде лише єдиний народ. «Єдинодуміє подай і братолюбіє пошли» – визріла його молитва до Бога за рік до смерті.

Шевченко не лише молився про єдність, він творив і беріг її. Він знав хвилини відчаю від безвиході, слабкості друзів, глухоти людей. На Кос-Аралі він писав: «Либонь, уже десяте літо, // Як людям дав я «Кобзаря», // А їм неначе рот зашито». Але ніколи – ні в засланні, ні повернувшись – він не дозволив собі жодним словом судити тих «братчиків», які виявили слабкість, під диктовку жандармів написали прохання про помилування на «высочайшее имя».

Шевченко політик

У його віршах відкрито пропагувалися радикальні, революційні методи знищення несправедливості в суспільстві. У знаменитому «Заповіті» він закликав своїх земляків: «*Поховайте, та вставайте, Кайдани порвіте, І*

вражою злою кров'ю, Волю окропите, І мене в сім'ї великій, В сім'ї вольній, новій, Не забудьте пом'янути, Незлим тихим словом».

Обурення Шевченка соціальною несправедливістю нероздільно переплітається з його ненавистю до національного гноблення на Україні, на цій «нашій несвоїй землі», як він про неї писав. Непримиренний ворог царського самодержавства, він закликає до самовизначення України задовго до того як цю ідею підтримали його помірковані колеги-інтелігенти. Така спрямованість з усією очевидністю проступає в його тлумаченні історії України, цієї найулюбленішої з його тем. Хмельницький для Шевченка – і «геніальний бунтар», і людина, відповідальна за фатальний союз України з Росією, внаслідок чого Україна втратила своє самоврядування. Його симпатії на боці таких козацьких ватажків, як Полуботок, що повставали проти царів: тих же, хто потурав Москві, він нещадно засуджував. Шевченко не приховує ненависті до Петра I, називаючи його «тираном» і «катор», та й до Катерини II він ставиться не краще. Полемізуючи з найвидатнішим російським поетом Олександром Пушкіним, який вихваляв цих монархів, Шевченко писав: *«Тепер же я знаю: Це той Первий, що розтинав Нашу Україну, А Вторая доконала Вдову-сиротину. Катю! Катю! Людоїди!».*

Але націоналізм Шевченка не був шовіністично обмеженим, він вважає прагнення України до свободи складовою всезагальної боротьби за справедливість. Як свідчать поема «Єретик», присвячена знаменитому чеському великомученику Янові Гусу, та поема «Кавказ», поет симпатизує пригнобленим народам усього світу.

Шевченко художник

Великий син українського народу, геніальний поет, мислитель, революціонер-демократ Тарас Григорович Шевченко відомий і як художник. Він став одним із перших художників, які прокладали новий реалістичний напрям, основоположник критичного реалізму в українському мистецтві.

Обдарований від природи хлопчина рано відчув тягу до малювання. Ще змалку крейда і вуглинка були для нього неабиякою радістю. Все ними малює: стіни, лави, стіл в хаті і на дворі, в себе і у гостях. Якось прийшла сестра Катерина з панщини і не впізнала своєї хати: візерунками розмальовані стіни, долівка і навіть призьба. Хлопець любив зображувати птахів, звірів, людей. Коли юний художник намалював п'яного дяка, то був ним покараний.

Бажаючи оволодіти мистецтвом живопису, він звертається до шляхетних дяків-живописців, які в основному заставляють прислужувати їм. Талант художника проявився рано, значно раніше, ніж талант поета. Якщо перші літературні спроби припадають на 1836-1837 роки, то найбільш ранній малюнок, що дійшов до нас і відомий під назвою «Погруддя жінки» або «Жіноча голівка» датований самим автором ще 1830 році. З цієї юнацької роботи і розпочалась творчість видатного художника.

Тарас Григорович Шевченко є автором понад тисячі творів образотворчого мистецтва – станкового живопису, монументально-декоративного розпису, графіки, скульптури, він був великим майстром

акварелі, олії, пера, офорту, рисунка олівцем. Твори Шевченка – художника досліджено, класифіковано, оцінено не раз. Можна безконечно сперечатись про академізм, романтизм, гуманізм, реалізм в його творчій манері, але його творіння такі ж безсмертні, як безсмертний народ, що породив великого художника і поета.

Шевченко гравер

Художник Тарас Григорович Шевченко посідає одне із найпочесніших місць в українському образотворчому мистецтві. Сучасники називали його «руським Рембрандтом», проте він досі є непізнаним в Україні.

Т.Шевченко був феноменально талановитим у всьому: прагнувши стати художником, пробудив у собі дар поета; вслухаючись у поетичну мову народної пісні, розкрив унікальні можливості співця. Силове поле слова виявилось настільки потужним, що й донині подекуди затьмарює феномен Шевченка-художника – великого майстра різця і пензля.

Тарас Шевченко успішно закінчив Петербурзьку академію мистецтв. Його образотворчий доробок сягає тисячі назв. Це картини олійними фарбами, малюнки аквареллю, сепією, рисунки олівцем та офорти.

Техніка офорта завжди приваблювала митця своїм демократизмом, доступністю, орієнтованістю на широкий загаль глядачів. Зрештою, за життя Т.Шевченко зазнав найвищого поцінування саме як офортист. За успіхи в гравіюванні він був удостоєний звання академіка. Ще навчаючись в академії, Т.Шевченко вирішив представити саме в офортах перед очі всього освіченого люду Україну в усій її красі.

Художник мріяв, що його робота започаткує періодичне видання – своєрідну мистецьку енциклопедію України. За авторським задумом, вона мала виходити окремими випусками по три офорти чотири рази на рік. Однак Т.Шевченкові не вдалося здійснити свої плани. Друком вийшли лише два випуски, які доправляли передплатникам у спільній обкладинці.

Проте і в такому дещо скороченому вигляді «Мальовнича Україна» стала визначним явищем в історії української графіки.

Шевченко у граніті

Тарас Григорович Шевченко є найшановнішою постаттю в Україні. Він належить до плеяди небагатьох українців добре відомих за кордоном.

За кількістю скульптур, встановлених у світі, Т.Г. Шевченко поступається лише В.Шекспіру. В Україні Великому Українцю встановлено 700 пам'ятників, меморіальних дощок і пам'ятних знаків і 75 за кордоном у 26 державах (5 пам'ятників і 17 меморіальних дощок у Росії, по чотири пам'ятника – у США і Канаді, три – у Франції, по два – у Молдові, Бразилії та Австралії, по одному – в Аргентині, Парагваї, Кубі, Румунії, Угорщині, Сербії, Польщі, Словенії та багатьох республіках колишнього Радянського Союзу).

Замість висновків

Тарас Григорович Шевченко – людина високих моральних людських якостей, що стоїть нарівні з кращими світовими творцями-мислителями.

Він залишається серед нас, українців, і далі невмирущим як поет, як геній, як поводитир, що показує нам шляхи у боротьбі за наші ідеали.

Беручи всю світову літературу, тяжко знайти серед письменників другу подібну постать, що пройшла б такий же винятковий життєвий шлях; що вийшла б із самих низів і досягла б найбільшого злету творчого генія, що з прожитих 47 років життя була б лише десять років на волі, що була б одночасно поетом, прозаїком, драматургом, малярем, чудовим різьбярем, співаком, редактором, а головне, що могла б так глибоко відбити думки, життя і мрії свого народу, як це зробив геніальний Тарас Шевченко, ставши письменником світової слави.

Його часто порівнюють з шотландським поетом Бернсом, але Бернс не мав такої жахливої біографії, такої сили і багатства жанрів та революційності.

Росіяни часто ставлять його поруч народного поета Кольцова, але той не мав ні того творчого розмаху, ні світової слави і навіть у своїй батьківщині лишився тільки на сторінках історії літератури та в хрестоматіях, а його твори не стали настільною книгою, як Шевченків «Кобзар».

Його порівнюють з Пушкіним, але ж Пушкін не вийшов з найбільшніх шарів народу, не був революціонером, не став оборонцем свого народу і не відбив його стремління у такій мірі, як Шевченко. Пушкін від царя діставав навіть великі грошові суми (30 тис. крб.), належав таким чином до привілейованої частини суспільства, а Шевченко від царя дістав 10 років заслання і нелюдські переслідування.

Тим-то вся Україна шанує Тараса Шевченка як свого найбільшого сина, як найбільшого оборонця свого народу, як найбільшого поета, як свій прапор і найбільший ідеал. Ми переконані, що його мрії частково збулися, а наші – вибір за нами, перед нами відкриваються нові можливості і просторі шляхи.

Дидактичні матеріали

Афоризми Тараса Григоровича Шевченка

- Караюсь, мучуся, але не каюсь.
- Ми просто йшли, у нас нема зерна неправди за собою.
- У всякого своя доля і свій шлях широкий.
- Борітеся – поборете, вам Бог помагає.
- Тяжко в світі жить, як нікого не любить.
- Не вмирає душа наша, не вмирає воля.
- Бо де нема святої волі, не буде там добра ніколи.
- Якби ви вчилися так, як треба, то й мудрість би була своя.
- Все йде, все минає.

- Раз добром налите серце вік не прохолоне.
- Все од Бога. Од Бога все.
- Жива правда у Господа Бога.
- Будем жить, людей любить, Святого Господа хвалить.
- Моліться Богові одному, молітесь правді на землі.
- Бо хто матір забуває, того Бог карає.
- Нічого кращого немає, як тая мати молодая з своїм дитяточком малим...
- Кращого немає нічого в Бога, як Дніпро та наша славная країна.
- Село на нашій Україні – неначе писанка село.
- Реве та стогне Дніпр широкий.
- Возвеличу малих отих рабів німих! Я на сторожі коло їх поставлю слово.
- Великих слов велику силу – і більш нічого.
- Ну, що б, здавалося, слова... Слова та голос – більш нічого. А серце б'ється, ожива, як їх почує.

Відомі діячі про Шевченка

Із спогадів російського письменника і журналіста І. Панаєва: *«Малоросійські друзі його вже тоді говорили про нього із захопленням і казали, що Шевченко обіцяє виявити чималий поетичний талант».*

І. Я. Франко: *«Він був сином мужика – і став володарем у царстві духа. Він був кріпаком – і став велетнем у царстві людської культури. Він був самоуком – і вказав нові світи й вільні шляхи професорам і книжним ученим. Десять літ він томився під вагою російської солдатської муштри, а для волі Росії зробив більше, ніж десять переможних армій».*

«Могучий дух, котрим він натхнув нашу літературу, не перестав віяти і досі, і нема українського поета і писателя пізнішої доби, котрий би вільний був від впливу того духа. Ідеї, порушені Шевченком або положені ним в основу творів поетичних, остаються живі й досі і довго ще не перестануть бути провідними ідеями української літератури... Шевченко, як усі генії, в многих поглядах випередив суспільність, для якої писав».

«...У своїх поемах «Сон» і «Кавказ» (Шевченко) показав у Росії образці політичної поезії, показав також для всіх будуущих поетів політичну дорогу, якою слід ступати на тім полі, та основу, з якої треба виходити».

«...воля українського народу являлась йому, мов сонце, що сходить скупане в крові українських ворогів».

О. І. Білецький: *«Шевченко прийшов в українську літературу тоді, коли чаша народного терпіння переповнилась вщерть. Неорганізований народний протест, не виявлений до кінця народний гнів збирався над Російською імперією як грандіозна хмара, що насувається, наливаючись свинцем... Але*

раптом лунає перший удар грому, перший розряд електрики, що зібралася в повітрі. Таким ударом в 30-х - 40-х рр. ХІХ ст. стала поезія Шевченка».

П. Г. Тичина: «Французський письменник Меріме говорив про Тургенєва, що той двадцяттю двома пострілами своїх оповідань «Записок охотника» бив по рабству, яке гнітило його країну. О! яким же числом можна зчислити постріли Тараса Шевченка? Взяти хоч би такі його твори, як «Катерина», «Заповіт», як «Гайдамаки», «Сон». Та він же стріляв в кріпосне право і у винуватців цього рабства – в царів і панів – буквально кожним твором, буквально кожним рядком своїм поетичним».

«Будемо ж вчитися у Тараса Шевченка любити нашу славу Вітчизну».
«Ненависть до ворогів повинна бути в нас нещадна, як нещадна вона була і в Шевченка. Націоналістичним перекрученням творчості Шевченка ми повинні давати непримиренну відсіч. Від Шевченка повинні ми взяти те, без чого ми, письменники, поети, дихати не можемо: а саме - і політичну поезію, і лірику, і сатиру, і антирелігійні стріли «Кобзаря», і багато ще чого іншого. Цінуймо Ж спадщину Шевченка! Учімося у нього!».

М. І. Костомаров: «Гаряче любив він українську народність, але понад усе співчував долі простого народу, і улюбленими його мріями були думки про свободу цього народу від поміщицького гніту».

М. П. Огарьов: «Україна прокинулася у Шевченкові, і – кращий доказ, як сила обставин веде до самотності областей і нероздільного союзу, - Шевченко, народний в Малоросії, із захопленням прийнятий, як свій, в російській літературі, і став для нас рідний: так багато було спільного в наших стражданнях і так самотність кожного стає необхідною умовою загальної свободи».

М. Г. Чернишевський: «Маючи тепер такого поета як Шевченко, малоросійська література також не потребує нічиєї ласки».

М. О. Добролюбов: «Він вийшов з народу, жив з народом, і не тільки думкою, але й обставинами життя був з ним міцно і кровно зв'язаний».

«Він – поет цілком народний, такий, якого ми не можемо вказати у себе. Навіть Кольцов не йде з ним в порівняння, тому що складом своїх думок і навіть своїми прагненнями іноді віддаляється від народу. У Шевченка, навпаки, все коло його дум і співчуттів перебуває в цілковитій відповідності із змістом і ладом народного життя».

В. П. Острогорський: «Шевченко зумів в житті вітчизни віднайти загальнолюдські мотиви, які роблять поета зрозумілим і дорогим для кожного, незалежно від його національності... Кожна нація вважала б за найбільшу для себе честь назвати такого поета своїм».

Рене Дестр: *«Шевченко з його сонячним темпераментом – це такий вогонь, який кидає свої відблиски на всі народи, що борються за справедливість і красу. Треба ширше відчиняти всі вікна й двері поетичному вітру Шевченка, що лине з берегів Дніпра. Для Куби, для Гаїті, для всієї Латинської Америки познайомитися з Шевченком, прилучити його до свого щоденного життя – це значить сприяти ще буйнішому розквіту нашої весни».*

А. Церетелі: *«Признаюсь, я перший раз зрозумів з його слів, як треба любити батьківщину і свій народ».*

В. Маслов: *«Подорожуючи по Малоросії, він не раз був свідком жахливих сцен поміщицької сваволі й гаряче протестував проти цього зла і пером, і живим словом».*

П. Грабовський: *«По силі і глибині ліризму, по художній яскравості і красі образів, по чарівній принадності і мелодійності вірша Шевченко стоїть поряд з найвидатнішими поетами слов'янського світу – Пушкіним і Міцкевичем...».*

Абдільда Тажибаєв: *«Тараса ми любимо ще й тому, що він, як професіонал-художник, за час заслання в Казахстані зробив десятки чудових малюнків з життя казахського аулу того часу, в яких зображував винятково непривабливе, тяжке життя бідняків і батраків. Ці роботи поета роблять його справжнім Рембрандтом, основоположником національного живописного казахського мистецтва».*

Г. В. Плеханов: *«Про поетичний талант Шевченка може бути тільки одна думка: покійний Тарас Григорович належить до числа найбільш народних поетів, яких тільки знає всесвітня історія літератури».*

А. Маєвський: *«Щедро тебе, Тарасу Григоровичу, обдарував Бог: ти і поет, і живописець, і скульптор та ще, виявляється і актор... Шкода, голубе мій, одного: що не обдарував він Тебе щастям».*

Остап Вишня: *«Т. Г.Шевченко! Досить було однієї людини, щоб врятувати цілий народ, цілу націю».*

Олесь Гончар: *«Всюди, де він тільки бачив гніт і безправ'я, приниження людини, хай було це на волзькому пароплаві, чи в азійських пустелях, чи грізним стогоном докочувалося із кавказьких гір, – всюди зло і неправда викликали вибух поетового протесту, і щоразу він був готовий стати до бою з насильством і злом».*

Поети про Черкащину

Дума про Черкащину

Звідки я , питаєте,
Хто в моїй рідні...
Ожили у пам'яті
Роки бунтівні!
З висоти сучасної
Оглядають путь –
Ген пісні Тарасові
В майбуття ідуть...
Героїчна вдачею
Славиться вона –
Гомінка Черкащина,
Рідна сторона.
Явори задумані
Як літа мої...
Від Черкас до Умані
Линуть солов'ї
Героїчна вдачею
Славиться вона –
Гомінка Черкащина,
Рідна сторона.

В. Задорожний

Черкащині

України рідної окраса,
Земля безсмертного Тараса!
Хоч відшуміли, відгули,
Але у серці проросли
І думи й плач, тяжка неволя,
Далеких прадідів зла доля.
Не зна історія зупину.
Твої тополі і калини,
Твої Дніпро і Тясмин, Рось
Знесли усе, що довелось.
На кручах цих від рясту синіх,
Лунає слава Чигирина.
Де розцвітають в полі маки,
Навік заснули гайдамаки...
Чи можем ми про те забути,
Що тут козацькії загони
Пройшли під прапором свободи
На всю країну з гін у гони
Летить омита смутком теплим,
Полеглим пам'ять – «Степом, степом...»
Тобі мій краю, в щирім слові

І я освідчуюсь в любові...

Л. Тараненко

Люди – прекрасні,
Земля – мов казка,
Кращого сонця ніде нема.
Загруз я по серце
У землю вязко,
Вона мене цупко трима.

В. Симоненко

До Кобзаря

Одні в відпустку їдуть за моря,
Ті лізуть в гори, ті пірнають в воду.
А я везу синів до Кобзаря,
Щоб козакам не було переводу.

Черкащина! Заквітчана садами
Поезії колиска і зоря.
Тобі вклоняюсь, їдучи до мами,
Бо я навек землячка Кобзаря.

По «Кобзареві» вчилась я читати,
Любити Україну, як Тарас.
Гора Чернеча й материнська хата –
Висоти вищі за чужий Парнас.

По сходах дітки тягнуться угору,
Як паростки до сонця із імлі.
Я їх навчу любити рідну мову,
Щоб і своїх дітей сюди вели.

Вклоняємось. Кладем Тарасу квіти.
Як дух народу височить гора.
Мудрішають і підростають діти,
Вдивляючись у широчінь Дніпра.

Л. Прокопович

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бадєєва Л.І. Політична спрямованість діяльності товариств «Просвіти» на Лівобережній Україні / Л.І.Бадєєва // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Каразіна. № 556. Історія України. – Вип. 5. – Харків, 2002. – С. 60–66.

2. Бас В.В. Шевченків край: Фотопутівник / Віталій Бас. – К.: Мистецтво, 1989. – 264 с.
3. Верготі Л. Поема Т. Шевченка «Кавказ» – «гімн волі»/ Л.Верготі // Українська література в школі. – 2006. – № 12. – С. 31-32.
4. Вижовець І. Творчість Тараса Шевченка і фольклор/ І. Вижовець // Дивослово. – 2003. – С. 40-41.
5. Вічний як народ: Сторінки до біографії Т.Г. Шевченка. – К.: Либідь, 1998. – 272 с.
6. Вогняне слово Кобзаря: Літературно-критичні статті про Т. Г. Шевченка. – К.: Радянська школа, 1984. – 248 с.
7. Гаско М. Про що розповідають малюнки Тараса Шевченка. / М.Гаско. – К.: Радянський письменник, 1970. – 228 с.
8. Генералюк Л. Образ дерева і семіотика візуально-просторових концептів (поезія, проза, малярство Т. Шевченка)/ Л.Генералюк // Слово і час. – 2006. – № 6. – С. 21-30.
9. Дзюба І. М. Тарас Шевченко: Життя і творчість./ І.М.Дзюба – К.: Києво-Могилянська академія, 2008. – 718 с.
10. Забужко О.С. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. / О.С. Забужко. – К.: Абрис, 1997. – 144 с.
11. Прилуцька І.О. Стежинами Великого Тараса. Альбом / Ірина Прилуцька. – Черкаси: Відлуння-Плюс, 2010. – 112 с.
12. Стадна Л. Висока духовність «мужицького поета»/Л.Стадна // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 2. – С. 57-59.
13. Тарас Шевченко – художник // Режим доступу: <http://bookz.ru/authors/6ev4enko-taras/hudojnik/page-9-hudojnik.html>
14. Тарахан-Береза З.П. Шевченко – поет і художник./ З.П. Тарахан-Береза – К.: Наукова думка, 1985. – 184 с.
15. Шагинян М.С. Тарас Шевченко./ М.С. Шагинян – М.: Художественная литература, 1964. – 272 с.
16. Шевченкіана на початку ХХІ століття. Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 190-річчю від дня народження Т.Г.Шевченка 25 березня 2004 р. – Харків: Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г.Короленка; Уклад. В.О.Ярошик, 2004. – 194 с.
17. Шевченко Т. Кобзар. / Т. Шевченко.– К.: Просвіта, 1993. – 512 с.
18. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: В 6 т.– К.: Вид-во АН УРСР, 1963–1964. – Т. 5: Щоденник. Автобіографія. – 1963. – 366 с.: іл., факс., нот., 5 л. іл.; Т. 6: Листи. Нотатки. Фольклорні записи. – 1964. – 643 с.: іл., факс., 2 л. портр.
19. Щербина В. «Кобзар» – євангеліє українців / Віктор Щербина. – Кам'янець-Подільський: «Абетка», 2007. – 464 с.
20. Чернишова Н.Г. Літературно-музична композиція, присвячена Дню народження Тараса Шевченка. Виховний позакласний захід / Наталія Чернишова//Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/outschool/26895.

Корисні лінки:

<http://kobzar.info> – Інтернет-ресурс про Шевченка та його творчість

<http://taras.co.ua> – Інтернет-ресурс, де представлена біографія Шевченка

http://litopys.org.ua/links/taras_shevchenko.htm – «Ізборник» – історія України IX-XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації – проект електронної бібліотеки давньої української літератури.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОПООП
Зам. № 1301 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1